

Българите се адаптират, като запазват своята национална идентичност

Кой съм и към кого принадлежа? Каква представа имам за себе си, какви са моите връзки с околните и с обществото, в което живея. Това са въпроси, които при определени обстоятелства си задава почти всеки от нас. Особено актуални са те за хората, които са напуснали родните си места и на които се налага да се адаптират в непозната за тях среда. Тези въпроси, свързани с представата ни за собствената идентичност, често задава на българите в Чехия д-р Мириам Моравцова. Тя в продължение на няколко десетилетия прави научни изследвания за българите тук, както и за променящата при новите исторически условия представа на чехите за българите и за България.

Г-жо Моравцова, откога се занимавате с българска проблематика?

Работя в Славянския институт към Чехословашката академия на науките от 1952 година, където моята задача беше да анализирам възгледите на Лубомир Нидерле върху поминъка, ежедневието, семейството и изобщо върху живота на старите славяни. Нидерле е публикувал подобни материали още през 1922 г. През 50 – те години се слага началото на нови изследвания в областта на етнографията и етнологията на славяните. По това време все още не се занимавах специално с българите. Бях написала само две кратки статии за българската керамика и за два артефакта от народното изкуство. Занимавах се със сравнително проучване на славянските народни култури, с отношенията град – село, но всичко това беше в общославянски контекст. Към българистиката се насочих чак на края на 70-те и началото на 80-те години и то благодарение на Антонин Робек и на Зденек Урбан, които много интензивно се занимаваха с проблематиката на чешко-българските културни отношения през периода от 19–20 век от гледна точка на етнографията и етнологията. Първите ми изследвания за България са историографски. Изследвах чешките етнографи, писали за България. Постепенно започна да ме занимава темата за българите по чешките земи. Никога не съм изследвала българите в България, както правеха Хана Хинкова, Хролец и Находил (последният се

е занимавал с култа към мечката, но в по-широк, общобалкански план). Лично аз изследвах градинарите в Чехия, но това не беше моя идея. Антонин Робек беше открил в архива на Мелнишкия край данни от 1931 година за българските градинари след Първата република и ме посъветва да потърся сведения за тях в други архиви. Намерих огромен материал за градинарите в архивите на Министерството на външните и вътрешните работи. През 90-те год. започнах да правя изследвания за отношението на чешкото общество към България и българите и сравнителен анализ между 70-те и 80-те години и 90-те години. В последно време се върнах към големите изследвания от 90-те години, които обхващат повече от 1800 човека.

Според Вас кои са най-важните допирни точки между българите и чехите от гледна точка на историята на чешко-българските културни взаимоотношения?

Считам, че влиянието на българските градинари върху чешкото общество през Първата република е било голямо, защото те са научили чешкото градско население да яде зеленчуци. Това за градския човек е било тогава недостъпно...

Научили ли са българските градинари чехите да произвеждат зеленчуци?

„Ученето“ се е състояло всъщност в това, че градинарите сами са произвеждали и са продавали зеленчуците си. Всяка градина имала свой собственик – газда, имала и втори подгазда, а това бил човекът, който се е грижел за търговията. Градинарите имали свои собствени сергии. Чешкото население е познавало предимно газдите и търговците... Друг е въпросът дали българите са научили чехите на начина на производство. Типично за българите е, че са търсили влажни земи, обикновено винаги край реките и са поливали посредством техниката на правене на канали, докато чехите са поливали отгоре. Градините са имали български градинари, а като помощна сила в тях са работили и чешки жени, които са помагали в ежедневната работа в градината.

Какво е отношението на чехите и българите към славянството? По-различно ли е то отпреди ?

Аз в момента изследвам българските студенти. Други групи не съм из-

следвала. На въпроса какво свързва нас, чехите с българите, хората между 38- и 50-годишна възраст отговарят, че това е славянството. А по-младите посочват европейството. Но тук не става въпрос за друго отношение на българите към славянството, а по-скоро за едно ново възприемане на Европа. Темата за славянството прониква и в другите отговори. Анкетираните всъщност акцентират върху славянството, като говорят за сходства на базата на обща славянска реч, близост с руснаците и т.н.

А в какво се състои тази близост с руснаците?

В чисто културно отношение. Културно подобни са на руснаците... Тук трябва да уточним, че политическият аспект в отговорите почти липсва с малки изключения. Като недостатък считам, че хора, които се занимават с българска проблематика изобщо не са могли в по-широк контекст да включат огромните културни контакти между България и Чехия през 19 век. От 120 човека само двама са говорили за Кирило-Методиевата мисия. Единият от тях не казва точно „мисия“, но говори за Кирил и Методий, а другият посочва християнството, като не уточнява дали това е православие или католичество...

С други думи никой не е споменал за българо-чешките културни отношения през 19 век?

Нито през първата половина на 20 век... Когато говорят за втората половина на 20 век не споменават за културни отношения (което е също шокиращо за мен), а говорят за аналогична политическа система.

Какъв е Вашият личен поглед върху българите, живеещи в Че-

хия? Мислите ли, че те са лесно приспособими?

Те са като че ли приспособими на две нива. Българите са убедени, че ще успеят да преодолеят всичко, само и само да се приспособят. При това запазват своята народност. Приспособяването всеки извършва сам за себе си. Не търси помощ и не иска някой да му помогне. Българинът е напълно самодостатъчен. Но когато се запознава с някого българинът е приятелски настроен. В процеса на комуникация вече „българското“ започва да играе голяма роля. Българите са значително по-комуникативни от чехите. Като отиват в чужбина чехите също са приспособими, но някак си не копнеят да се срещат с други чехи. Докато българите просто дружат помежду си.

Дори и при съществуването на определено групиране?

Съществуването на групи говори за животоспособността на съответната обществена група. Българите са изключително сигурни в себе си, в своите български приоритети и в своите убеждения и оттук тези спорове.

Според вас българите изтъкват ли своята българска идентичност?

Естествено, че не „крещят“ идентичността си, но никога не я крият. А това е хубаво, нали?

Семейството на баща Ви е от Високе Мито, откъдето са братята Шкорпил, а те имат особено значение за българската историография. Има ли някакъв паметник там на братята Шкорпил?

Не знам дали има паметник, но в музeya има два фонда – единият фонд е за братята Шкорпил, а другият е за Иречкови. Във Високе Мито е и гробът на племенниците на Иречек.

Има ли някаква промяна в отношението на чехите към българите?

Да, в чешката представа за българите има някаква промяна през последните години.

В момента провеждате нови изследвания в тази насока. Какво е мнението на анкетираните от Вас чехи за българите?

Напоследък се появи съвсем ново измерение на представата за българина. Според някои чехи българите имат прекрасни очи, коси. Просто се е създал модел за българина като красив човек.

Румяна Георгиева

Мириям Моравцова е доктор на науките, преподавател във Факултета по хуманитарни науки към Карловия университет в Прага. В нейната научно-изследователска работа, която е насочена към културно-етнологична и етнографска проблематика, темата за България и българското намира широк отклик. Нейните изследвания за българите в Чехия представляват едно съвременно концептуално виждане за българската ни културна предпоставеност. Те са една обобщена рефлексия на чешкия поглед върху българските етно-културни особености. От 1963 до 1993 г. работи в отдела по славянска етнография и отдела по история при Чехословашката академия на науките, след което се посвещава на преподавателска дейност във Факултета по хуманитарни науки към Карловия университет в Прага като успоредно с това продължава да извършва научно-изследователска дейност. Издала е редица трудове на етнологична и етнографска тематика, участвала е в българо-чешки научно-изследователски проекти. В момента извършва изследвания върху българския културен елит и студентство в Чехия.